

Referenser

- Gillberg, Å. & Karlsson, H. 1994. Arkeologisk identitet inför 2000-talet: Konservativ eller kritisk verksamhet? *Kontaktstencil* 37, Umeå, s. 1–14.
- 1996. The use of the past in identity creation: The »Quest for a Swedish History» exhibition, 1994. *Nationalism and Archaeology*, Atkinson, J. A., Banks, I., & O'Sullivan, J. (eds.), Glasgow, s. 155–64.
- Heidegger, M. 1927. *Sein und Zeit*, Erste Hälfte, Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung 7, s. 1–438.
- 1947. *Platons Lehre von der Wahrheit: Mit einem Brief über den »Humanismus»*. Bern.
- 1953. *Einführung in die Metaphysik*. Niemeyer, Tübingen. [English translation by Manheim R., 1959, *An Introduction to Metaphysics*. New Haven.]
- 1954. *Was heißt Denken?* Tübingen.
- 1957. *Identität und Differenz*. Pfullingen.
- 1959. *Gelassenheit*. Pfullingen.
- 1989. *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis) Gesamtausgabe* 65. Frankfurt.
- Karlsson, H. 1997. *Being and Post-processual Archaeological Thinking. Reflections upon Post-processual Archaeologies and Anthropocentrism*. Gotarc Serie C, Arkeologiska Skrifter 15. Göteborg.
- 1998a. Arkeologens tid, ting tänkande och Vara. *Arkeologiska horisonter*. Lund. (1 tryck.)
- 1998b. *Re-Thinking Archaeology*. Gotarc, Series B, Göteborg.
- May, R. 1996. *Heidegger's Hidden Sources*. London.
- Molander, B. 1993. *Kunskap i handling*. Göteborg.
- Ott, H. 1988. *Martin Heidegger: Unterwegs zu seiner Biographie*. Frankfurt and New York.
- Parkes, G. 1987 (red.). *Heidegger and Asian Thought*. Honolulu.
- Rolf, B. 1991. *Profession, tradition och tyst kunskap*. Övre Dalkarlslyttan.
- Wolin, R. W. 1991 (red.). *The Heidegger Controversy: A Critical Reader*. New York.

Håkan Karlsson

Institutionen för arkeologi,

Göteborgs universitet, Box 200, 405 30 Göteborg

Protohistorisk tid – ett nytt begrepp och ett nytt tankesätt

När slutar egentligen förhistorisk tid i Sverige, och när börjar historisk? Ja, om detta kan man ha många olika åsikter. Som jag ser det är det i alla fall ett tankefel att hävda att religionsskiftet och etablerandet av en kungamakt påbörjas och fullbordas under några få decennier vid 1000-talets mitt. Det är dock utifrån detta tankesätt som flera av de grundläggande inomvetenskapliga arkeologiska strukturerna här i landet är konstruerade. Detta har lett till att det arkeologiska källmaterialet i gränslandet mellan förhistorisk och historisk tid inte tycks höra hemma någonstans vilket i sin tur lett till att forskningen ibland blivit lidande.

Men vad är egentligen »historisk tid»? Utifrån ett sätt att se skulle man kunna säga att människans historia började för flera miljoner år sedan med de första hominiderna. Förhistorisk tid blir då naturligtvis den tid som var innan dess. Utifrån ett annat, och det är det som skall diskuteras här, är det förekomst respektive frånvaro av historiskt, alltså skriftligt, källmaterial som är definitionen på historisk re-

spektive förhistorisk tid. Den allmänt vedertagna brytpunkten mellan dessa brukar alltså placeras vid 1000-talets mitt och vikingatidens slut.

Men trots att de flesta idag vet att det är en helt felaktig idé att järnåldern slutar och medeltiden tar vid i och med Olof Skötkonungs dop så är fortfarande de akademiska arkeologiska strukturerna uppbyggda som om det vore så. På grundutbildningarna slutar i allmänhet föreläsningarna när man kommer till vikingatidens slut, då anses medeltiden ha börjat, och är man intresserad av den blir man hänvisad till institutionen i Lund. Detta upplevs som ganska frustrerande av studenterna och är lika rumphugget som ologiskt eftersom vikingatida föremål och företeelser fortsätter att dyka upp i medeltida kontexter och naturligtvis även tvärt om, vilket bl.a. Lena Thunmark-Nylén (1991) tidigare påpekat.

Arkeologer (och självklart även historiker) som arbetar med yngre järnålders- och äldre medeltidsmaterial vet ju att det naturligtvis

finns skriftligt källmaterial som berör förhållanden i Skandinavien långt före »historisk» tid. Detta kvantitativt sparsamma material är av skiftande kvalitet och källvärde. Icke desto mindre finns det där att ta hänsyn till – Tacitus, Beowulf, Adam av Bremen, de arabiska författarna och, inte minst, de isländska sagorna. Åke Hyenstrand (1996) har nyligen gjort en bra sammanställning av dessa. Det skriftliga källmaterialet finns alltså men trots detta kan man inte beskriva denna tid såsom »historisk» i egentlig mening. Nej, det är först från 1200-talets mitt som man kan tala om historisk tid i ordets egentliga bemärkelse, dvs. en tid då det finns skriftligt källmaterial som täcker in de flesta nivåer och företeelser i samhället.

Här har vi alltså ett glapp på ca två hundra år och hur skall man då göra för att komma bort från detta? Ja, att ändra på sekelgamla akademiska traditioner låter sig inte göras i en handvändning. Något som dock skulle kunna vara ett första steg i rätt riktning är att införa ett helt nytt begrepp eller namn på den omlottzon som infaller mellan förhistorisk och historisk tid. Denna skulle man kunna kalla *protohistorisk* tid. Idén kommer från franskans bruk av ordet *proto-histoire*, som i den franskspråkiga världen används som en beteckning på förromersk järnålder. Det vill säga den tid då galerna var påverkade av den romerska kulturen men ännu inte erövrade. Jag föreslår alltså att vi i Skandinavien skulle kunna införa begrepp

pet protohistorisk tid och med detta mena tiden från 700-talet fram till 1200-talet, plus minus hundra år åt båda hållen. Smaka på det. Visst är detta både lättare att säga och använda än det tungvrickande och texttyngande »sen yngre järnålder–äldre medeltid». Nu är det dock viktigt att påpeka att jag inte vill införa en ny »AD 792–1066-gräns». Man bör betrakta begreppet protohistorisk tid som ett hjälpmedel, som en beteckning på den tid som historiker och arkeologer varken kan benämna som historisk eller förhistorisk tid.

Det gamla tankesättet där den förhistoriska arkeologin sträcker sig fram till vikingatidens slut år 1066 varvid medeltidsarkeologin tar vid bygger på urgamla akademiska traditioner och sådana är som sagt benhårda att rubba på. Dock är det nödvändigt att så sker och att införa begreppet protohistorisk tid kan vara en början. Kanske någon eller några av Fornvännens läsare har någon åsikt om detta?

Referenser

- Hyenstrand, Å. 1996. *Lejonet, draken och korset. Sverige 500–1000*. Lund.
 Thunmark-Nylén, L. 1991. Vikingatid eller medeltid? Om datering av gotländska gravfynd. *Tor* 23.

Claes Theliander

Institutionen för arkeologi
 Göteborgs universitet, 412 98 Göteborg